

Юридичні науки

УДК 349.6

Лозо Олена Вячеславівна

асистент кафедри екологічного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Лозо Елена Вячеславовна

ассистент кафедры экологического права

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Lozo Olena

Assistant of the Department of Environmental Law

Yaroslav Mudryi National Law University

Кордій Наталія Геннадіївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Кордий Наталия Геннадьевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Kordii Nataliia

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

ПРАВОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ВІДХОДІВ В УКРАЇНІ ТА

ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

ПРАВОВОЕ ОПРЕДЕЛЕНИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ ОТХОДОВ В УКРАИНЕ

И ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ

LEGAL DETERMINATION OF ELECTRONIC WASTE IN UKRAINE AND

THE EUROPEAN UNION

Анотація. Стаття присвячена категорії електронні відходи в законодавчій базі України та Європейського Союзу. Досліджено проблемні аспекти нормативного оформлення та класифікації електронних відходів. Проаналізовано нормативну базу України та Європейського Союзу з даного питання.

Ключові слова: відходи, електронні відходи, класифікатор, Технічний регламент, директива.

Аннотация. Статья посвящена категории электронные отходы в законодательной базе Украины и Европейского Союза. Исследованы проблемные аспекты нормативного оформления и классификации электронных отходов. Проанализированы нормативную базу Украины и Европейского Союза по данному вопросу.

Ключевые слова: отходы, электронные отходы, классификатор Технический регламент, директива.

Summary. The article deals with the category of electronic waste in the legislation of Ukraine and the European Union. Problematic aspects of electronic waste regulatory and classification have been investigated. The normative base of Ukraine and the European Union on this issue is analyzed.

Key words: waste, electronic waste, classifier, technical regulation, directive.

Постановка проблеми. В останнє десятиліття світ зіткнувся з новою екологічною проблемою – проблемою відходів електричного та електронного обладнання (далі - ВЕЕО) або електронних відходів. Зазвичай до них відносять комп'ютери, електронну оргтехніку, електронні пристрої для розваг, мобільні телефони, телевізори, холодильники та інші пристрої, якщо вони не використовуються за призначенням, а також електронні пристрої, які використовувалися для обробки даних та телекомунікації як в приватних

домашніх господарствах, так і на підприємствах. Питання, яке потребує уваги — дослідження ознак електронних відходів, які слугуватимуть основою для чіткої класифікації з метою визначення методів і характеру поводження з даною групою відходів.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблемні питання даного питання ставали предметом розгляду таких вчених, як Г. В. Анісімова, О. В. Берюх, Г. П. Виговська, О. І. Заєць, М. В. Краснова, А. М. Мірошніченко, Л. І. Повякель, С. В. Сноз, О.М. Цигульова, О.М. Шуміло та інші. Проте деякі питання щодо класифікації електронних відходів залишаються актуальними і на цей час.

Мета статті. Комплексне дослідження поняття та ознак електронних відходів в Україні та Європейському Союзі та проведення порівняльного аналізу з цього питання було взято за мету публікації.

Виклад основного матеріалу. У законодавстві України існує загальне поняття «відходи», встановлене Законом України №187/98-ВР. Відповідно до Закону «відходи» - будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворилися у процесі виробництва чи споживання, а також товари (продукція), що повністю або частково втратили свої споживчі властивості і не мають подальшого використання за місцем їх утворення чи виявлення і від яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення [1]. Даний перелік доповнює Державний класифікатор відходів ДК 005-96, включаючи такі, що утворені внаслідок природних та техногенних катастроф [2]. Щодо ознак відходів відповідно до наукових та законодавчих дефініцій можна визначити наступні: 1) втрата предметом властивостей для подальшого використання за цільовим призначенням; 2) відсутність у власника можливості й мотиву експлуатувати певний предмет з метою отримання позитивного результату від нього та ін. Виходячи з положень законодавства відходи класифікують: 1) залежно від сфери утворення — відходи виробництва, споживання і побутові відходи; 2) в залежності від

рівня небезпеки і впливу на навколишнє природне середовище та здоров'я людини — безпечні й небезпечні відходи. Відповідно до Закону України «Про відходи» №187/98-ВР до небезпечних відходів належать: токсичні, біологічні, вибухонебезпечні, вогненебезпечні та радіоактивні. Окремим видом відходів є електронні відходи.

Використане електричне та електронне обладнання в Україні становить значний вклад до твердих побутових відходів (далі - ТПВ), оскільки у зв'язку з відсутністю в країні докладного законодавчого регулювання щодо електронних відходів вони підпадають під визначення ТПВ та операції поводження з ними. Електронні відходи представляють одну з найбільш небезпечних груп серед складових ТПВ з огляду на наступне. З одного боку, згідно з даними для переробки може бути використано близько 90 % ВЕЕО, але в той же час при неправильному поводженні ВЕЕО можуть бути джерелом забруднення довкілля полімерними матеріалами та продуктами їх деструкції, стійкими органічними забруднювачами (СОЗ), антипіренами на основі полібромованих сполук), важкими металами (свинець, ртуть, кадмій, нікель, хром) тощо [3]. Негативна дія ВЕЕО на довкілля залежить від методів поводження з ними, і може проявлятися опосередковано внаслідок викидів, які мають місце при певному способі поводження через забруднення повітря, ґрунту, води. Токсичні речовини, які входять до складу електронних відходів, залишаються у водоймах, ґрунті та повітрі, а потім з їжею потрапляють як до сухопутних та морських тварин, так і до людини, а також до джерел питної води.

В українському законодавстві дефініцію «електронні відходи» встановлює Розпорядження Кабінету Міністрів України (далі - КМУ) «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року» від 08.11.2017р. №820-р. Згідно з цим документом відходи електричного та електронного обладнання - прилади, що працюють за допомогою електроенергії або електромагнітного поля, строк експлуатації

яких закінчився або власник має намір їх позбутися шляхом утилізації чи видалення. Такі відходи мають у своєму складі різноманітні матеріали, а також небезпечні компоненти, що містять токсичні речовини, здатні забруднити навколишнє природне середовище і поставити під загрозу здоров'я людей у разі їх неналежної утилізації [4].

Варто відмітити, що в 2017 році була прийнята Постанова КМУ «Про затвердження Технічного регламенту обмеження використання деяких небезпечних речовин в електричному та електронному обладнанні» від 10.03.2017р. № 139 [5], установлює вимоги щодо обмеження використання небезпечних речовин в електричному та електронному обладнанні з метою забезпечення охорони здоров'я людини і захисту навколишнього природного середовища, включаючи екологічно безпечну утилізацію та видалення відходів електричного та електронного обладнання. У пункті 8.10 даної Постанови чітко визначено поняття електричне та електронне обладнання - обладнання, яке потребує електричного струму або електромагнітних полів для виконання хоча б однієї покладеної на нього функції, та обладнання для вироблення, передачі і вимірювання такого струму чи полів, що спроектоване для використання під напругою, яка не перевищує 1000 В для змінного струму і 1500 В для постійного струму. Також Додаток 1 до Технічного регламенту невичерпним переліком визначає категорії електричного та електронного обладнання, на яке поширюється дія Технічного регламенту обмеження використання деяких небезпечних речовин в електричному та електронному обладнанні. Це, наприклад, велика і дрібна побутова техніка, медичні вироби, освітлювальне обладнання та ін.

Позитивними аспектами даного документа є:

1) розділ «Запобігання», що передбачає наступне: електричне та електронне обладнання, що вводиться в обіг, у тому числі кабелі, запасні частини для його ремонту, повторного використання або оновлення функціональності чи модернізації виробничих потужностей, не повинне

містити зазначені у додатку речовини в концентраціях, що перевищують максимально допустимі значення;

2) регламентація обов'язків суб'єктів, які беруть участь у відносинах, що пов'язані зі створенням, використанням та реалізацією електронних відходів. Так, наприклад, виробники під час введення електричного та електронного обладнання в обіг забезпечують, щоб воно було спроектоване та виготовлене відповідно до вимог, визначених цьому Технічному регламенті; у разі коли відповідність електричного та електронного обладнання вимогам, які застосовуються до нього, доведена процедурою оцінки відповідності, виробники складають декларацію про відповідність за формою і наносять знак відповідності технічним регламентам на готовий виріб; виробники зберігають технічну документацію та декларацію про відповідність протягом десяти років після введення електричного та електронного обладнання в обіг; виробники, які вважають або мають підстави вважати, що електричне та електронне обладнання, яке вони ввели в обіг, не відповідає вимогам цього Технічного регламенту, негайно вживають обмежувальних (коригувальних) заходів, необхідних для приведення такого обладнання у відповідність із зазначеними вимогами, вилучення його з обігу та/або його відкликання (залежно від обставин). Виробники негайно повідомляють про це відповідному органу державного ринкового нагляду та подають йому детальні відомості, зокрема про невідповідність такого електричного та електронного обладнання вимогам цього Технічного регламенту та вжиті обмежувальні (коригувальні) заходи. Щодо імпортерів, то вони, наприклад, вводять в обіг лише електричне та електронне обладнання, яке відповідає вимогам цього Технічного регламенту. Обов'язки розповсюджувачів полягають у наступному: розповсюджувачі під час надання електричного та електронного обладнання на ринку діють з належною увагою стосовно вимог цього Технічного регламенту, зокрема перевіряють, що на таке обладнання нанесено знак відповідності технічним

регламентам, воно супроводжується необхідними документами, складеними згідно з вимогами законодавства про мови, а також, що виробник та імпортер виконали вимоги, визначені відповідно Технічного регламенту.

Варто зазначити, що в Україні сформувався презумпція відповідності у сфері поводження з електричним обладнанням. Дане положення викладено в Постанові КМУ «Про затвердження Технічного регламенту обмеження використання деяких небезпечних речовин в електричному та електронному обладнанні» від 10.03.2017р. № 139 й передбачає, що електричне та електронне обладнання, на яке нанесений знак відповідності технічним регламентам, на основі презумпції відповідності вважається таким, що відповідає вимогам цього Технічного регламенту, якщо відсутні докази протилежного [5]. Як наслідок, існує можливість зловживання суб'єктів даних відносин щодо дотримання вимог, викладених в Технічному Регламенті, зокрема.

Ефективність вирішення проблеми відходів електричного й електронного обладнання й устаткування значною мірою залежить від чіткої, прийнятної для всіх країн понятійної і термінологічної бази. У країнах ЄС існує дуже серйозне ставлення до заходів запобігання екологічним загрозам, пов'язаним з накопиченням небезпечних відходів взагалі, та ВЕЕО зокрема. Тут прийнято низку важливих директив, що стосуються управління відходами як у загальному контексті, так і окремими потоками відходів.

Базовою директивою ЄС щодо відходів є Рамкова Директива 2008/98/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС від 19 листопада 2008 року про відходи та скасування деяких Директив [6], яка запроваджує заходи із захисту навколишнього середовища та здоров'я людини шляхом запобігання або зниження негативних наслідків продукування та управління відходами, а також загального зменшення використання ресурсів та підвищення ефективності їх використання. Директива встановлює визначення таких понять як відходи, повторне використання, утилізація та ліквідація, а також

закликає посилити заходи, які мають бути вжиті для запобігання утворенню відходів.

Директива 2002/96/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС від 27 січня 2003 року про відходи електричного та електронного обладнання (Директива WEEE, Директива BEEО) [7] і Директива 2002/95/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС від 27 січня 2003 року про обмеження використання певних небезпечних речовин в електричному та електронному обладнанні (Директива RoHS) [8] з лютого 2003 р. стали складниками системи права ЄС щодо електронних відходів.

Метою Директиви 2002/96/ЄС є запобігання утворенню відходів ЕЕО і, крім того, повторне використання, переробка та інші форми їх відновлення з метою зменшення розміщення відходів та їх шкідливого впливу на довкілля. У Директиві 2002/96/ЄС наведено чітке визначення стосовно самого електричного й електронного обладнання, а також відходів електричного й електронного обладнання та окремих його категорій. Згідно зі ст. 3 Директиви 2002/96/ЄС:

1) ВЕЕО: «електричне й електронне обладнання» або «ЕЕО» – це обладнання, належне функціонування якого залежить від електричних струмів або електромагнітних полів, а також створення, передачі й вимірювання таких струмів і полів, що належать до категорій, які визначені в Додатку ІА, ЕЕО розроблене для використання з максимально допустимою напругою, що не перевищує 1 000 В для змінного струму й 1 500 В для постійного струму;

2) «відходи електричного й електронного обладнання» або «ВЕЕО» — це електричне або електронне обладнання, яке є непридатним для використання, про що зазначено в підпункті «а» ст. 1 Директиви 75/442/ЄЕС 19 , включаючи всі компоненти, складові вузли й витратні матеріали, які є його складовою частиною;

3) «ВЕЕО приватних домашніх господарств» – це ВЕЕО, які надходять від приватних домашніх господарств, комерційних, індустріальних, інституціональних та інших джерел, які через свої особливості й кількість, є подібними до відходів приватних домашніх господарств.

3) Досягненням Директиви 2002/96/ЄС стало те, що європейських виробників електричного та електронного обладнання (ЕЕО) та його комплектуючих зобов'язали брати на себе відповідальність за «долю» виробленого продукту після закінчення його терміну експлуатації, яка включає збір, утилізацію і переробку продукту. Виробники повинні були подбати і про фінансову сторону питання.

Таким чином, нормативне оформлення щодо поводження з електричним й електронним обладнанням, що охоплюються Директивами ЄС демонструє чіткість європейських підходів до визначення сфери дії та рамок застосування вказаних документів.

У сучасних умовах набуває вагомого значення не лише визначення поняття «електронні відходи» й окреслення об'єктів, які входять до вказаної категорії, але й здійснення їх класифікації, для точного визначення методів та порядку поводження з конкретним видом електронних відходів. Проте класифікацію електронних відходів в Україні можна вважати відсутньою. Чинний в Україні Класифікатор відходів ДК 005-96 [9] не відображає специфіку утворення електронних відходів. У Державному класифікаторі відходів передбачено класифікаційне угруповання 774 «Відходи експлуатації, технічного обслуговування, ремонту та відновлення устаткування, обладнання» до складу якого входять відходи з кодом 7740.3.1.03 – обладнання електронне загального призначення зіпсоване, відпрацьоване чи не ремонтпридатне. Відходи, віднесені до цього коду, мають багатокомпонентний склад, що дуже відрізняється в різних типах такого обладнання.

На відміну від національної практики в європейському Переліку відходів (List of wastes) [10] відходи електричного та електронного обладнання виділено в окрему підгрупу 16 02, що сприятиме їх більш повному обліку та ідентифікації. Для сприяння збору, сортуванню, транспортуванню, вторинному використанню та відновленню, що включає вторинне перероблення, на електронному та електричному обладнанні з метою його ідентифікації та класифікації повинно бути зазначено:

- а) відповідна галузь промисловості, тип обладнання, наявність небезпечних компонентів (речовин) та комплектуючих;
- б) наявність та кількість дорогоцінних металів, в яких компонентах вони знаходяться.

Електронне та електричне обладнання повинне містити відповідне маркування безпосередньо на самому обладнанні чи на ярлику, яке повинно бути чітко видимим та легко розпізнаваним, зносостійким та надійним. Вказані вище відомості повинні бути внесені у паспорт (сертифікат) виробу.

Висновки. В Україні правове регулювання поводження з відходами має досить чітке та детальне нормативне оформлення. Проте на законодавчому рівні враховано здебільшого формальний аспект даного питання, наприклад, що стосується визначення основних принципів державної політики у сфері поводження з відходами. Як наслідок маємо зловживання під час здійснення практичної діяльності щодо сортування, оброблення (перероблення), утилізації, знешкодження та захоронення відходів, що утворюються в Україні. Тому детальне дослідження такого виду відходів як електронні, визначення їх технічних ознак та здійснення докладної класифікації на законодавчому рівні надасть можливість встановити ефективні правила технічного поводження з ними.

Література

1. Про відходи: Закон України від 05.03.1998 р. № 187/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80>.
2. Державний класифікатор України. Класифікатор відходів ДК 005-96 (Розділи А.1 — А.20): наказ Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації від 29. 02. 1996 р. № 89. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0089217-96>.
3. Torretta V, Ragazzi M, Istrate IA, Rada EC. Management of waste electrical and electronic equipment in two EU countries: A comparison // Waste Manag. 2013 Jan;33(1):117-22.
4. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 р. №820-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80>.
5. Про затвердження Технічного регламенту обмеження використання деяких небезпечних речовин в електричному та електронному обладнанні: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.03.2017р. № 139. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/139-2017-%D0%BF>
6. Директива 2008/98/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС від 19 листопада 2008 року про відходи та скасування деяких Директив // OJ L 312, 22.11.2008, Р. 3-30. URL: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:312:0003:0030:en:PDF>
7. Директива 2002/96/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС від 27 січня 2003 року про відходи електричного та електронного обладнання // OJ L 37, 13.2.2003, Р. 24-38. URL: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:037:0024:0038:en:PDF>
8. Директива 2002/95/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС від 27 січня 2003 року про обмеження використання певних небезпечних

речовин в електричному та електронному обладнанні // ОJ L 77,
13.2.2003, Р. 19-23. URL:
[http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:037:0019:
0023:en:PDF](http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:037:0019:0023:en:PDF)

9. Державний класифікатор України. Класифікатор відходів ДК 005-96 (Розділи Б.1 - Б.8, В.1 — В.5): наказ Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації від 29. 02. 1996 р. № 89. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb089217-96>
10. Commission Decision 2000/532/EC. - Official Journal, L 226, 6.9.2000, P. 3.